

**VALOAREA CONCORDATULUI
INCHEIAT CU VATICANUL**

DE

Dr. I. MATEIU

DONAȚIUNE

SIBIU 1929

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE

**VALOAREA CONCORDATULUI
INCHEIAT CU VATICANUL**

Inv. A. 32.359

VALOAREA CONCORDATULUI INCHEIAT CU VATICANUL

DE

Dr. I. MATEIU

PHOTO

SIBIU 1929
TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE

490

PC 93/10

1956

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
Cota 53126 Sublit
Inventar 57048

B.C.U. Bucuresti

C57048

I

Considerațiuni generale

Ratificarea convenției politice-bisericești, încheiată de Statul nostru cu Vaticanul, a stârnit în opinia publică, cum era de prevăzut, un val de nemulțumire și de îngrijorare.

Este el legitim sau nu?

Creatorii politici ai Concordatului, ca și beneficiarii lui ecleziastici, îl consideră lipsit de ori-ce temeiu serios, pe când majoritatea poporului românesc, prin glasul conducătorilor săi sufletești, îl găsește perfect justificat.

In această diversitate de opinii, e firesc să ne întrebăm: *unde-i adevărul?*

Pentru a-l găsi, e nevoie să cercetăm, în linii mari, în ce măsură asigură Concordatul *interesele noastre de Stat.*¹

Aceasta n'o vom putea descoperi, nici din exhibițiile suspectilor apologeți ai catolicismului și nici din retorismul de tribună al oamenilor politici, adeseori foarte străini de probleme bisericesti așa de complicate ca aceasta.

Cea mai sigură metodă este, să examinăm însăși dispozițiile principale ale Concordatului, punându-le în paralelă, deoparte cu stările de fapt și de drept ale *României*, iar de alta cu prevederile acordurilor

¹ Vom urma textul din broșura dlui *Vasile Goldiș*: *Concordatul*. Tipografia diecezană, Arad, 1928.

similare convenite de alte state europene.

*

Fiindcă suntem în domeniul unei convențiuni de natură bisericească, cea dintâi întrebare trebuie să se pună astfel: *care-i situațiunea României sub aspectul credinței?*

Starea de fapt ne arată, că poporul românesc urmează — cu o mică excepție — *crediința ortodoxă*. Acest adevăr este consfințit și de Constituție în art. 22 când zice, că este «*religia marei majorități a Românilor*», spre a-i atribui, în consecință, Bisericii ortodoxe calitatea de biserică *dominantă*.

Suntem astfel, și de drept și de fapt, un *Stat ortodox*, ori cât de mult ar încerca adversari interesați sau detractori înfumurați, să distrugă o mare tradiție istorică, prin etalarea

intempestivă a faimoasei teorii
interconfesionale.

Ca analogie, putem cita
cuvintele lui *Mussolini* din ex-
punerea de motive a Concor-
datului italian: «aproape totali-
tatea poporului italian fiind ca-
tolică, și fiind catolicismul o
foarte veche glorie și tradiție
italiană, *Statul*, care este orga-
nizația juridică a națiunii ita-
liene, nu este și nu poate fi
decât catolic».¹

Deci, din punct de vedere
religios, interesele Statului ro-
mânesc sunt și rămân în *orto-
doxie*, contopindu-se cu ea. De
aceea, când se pune în discuție
reglementarea unui *cult strein*,
ea trebuie să se facă în funcție
directă de această realitate
ortodoxă, care nu poate fi știr-
bită prin justificări răsuflete

¹ Cf. *E. Devoghel*, *La question romaine*
sous Pie XI et Mussolini. Paris 1929, pag. 297.

de „egalitarism“ democratic sau de dubioase profituri politice.

Parafrazând pe *Mussolini* vom zice, că era necesar să se garanteze, într'o formă tangibilă, deplina libertate a celorlalte culte, fără a se uita însă nici o clipă, că într'un Stat ortodox, *Biserica ortodoxă trebuie să se bucure de-o situație juridică de favoare particulară.*¹

Așa ceva nu numai că nu conține legea de organizare a Bisericii ortodoxe și Legea Cultelor ci dimpotrivă, găsim la fiecare pas aplicațiunile tezei «egalitare», care înseamnă o consacrare a dureroasei *inegalități* din trecutul ei de prigoană și de suferință.

Cu atât mai stranie ni se pare acum și declarația giranților *Concordatului*, care în-

¹ La *Devoghel*, o. c. p. 289.

cearcă să ne asigure, că nu s'au atins întru nimic drepturile Bisericii ortodoxe și condițiile ei de progres în Statul român.

Cât de liniștitoare putea fi această asigurare, au dovedit-o pe deoparte la *Cameră* preoții ortodocși, iar de alta la *Senat* cei 18 Ierarhi, cărora nu li se poate contesta nici inteligența și nici patriotismul, și cu atât mai puțin competența în materie concordatară.¹

De îndată ce *ortodoxia* formează structura sufletească intimă a *Statului*, este limpede, că interesele de viață ale uneia se împletesc în mod organic cu ale celeilalte și de aceea, orice interferență în ordinea *religioasă*, se va resimți cu

¹ A se vedea discursurile mari dela desbaterea legii Cultelor și a ratificării Concordatului, în special ale I. P. S. Mitropolit al *Ardealului*.

aceeaș intensitate și în cea *politică*, influențând dezvoltarea generală a Țării.

Având acest punct de orientare, să procedăm la analiza Concordatului, spre a ne da seama de proporția, în care el servește sau păgubește interesele noastre de existență *națională*.

II

Chestiunea Eparhiilor

Mai întâi, Concordatul aduce o întărire considerabilă a Bisericii catolice, deoparte prin înființarea alor *două Eparhii noi*, una greco-catolică și alta armeană, iar de altă parte prin strângerea catolicilor, de origini și rituri diferite, într'o organizație *unitară*, ceea ce nu-i reușise în trecut nici Ungariei *catolice*.

Ne întrebăm ce interese de Stat s'au servit prin această fortificare a ierarhiei catolice? S'a identificat vr'odată catolicismul — în trecut și în prezent — cu viața și idealurile neamului românesc?

Prin esența lui internațională, *Vaticanul* nu propagă și nu favorizează unitățile naționale — dovadă peremptorie Italia dela 1870 — fiindcă idealul său este *monarhia universală*, sub flamura catolicismului.¹ Probele ni le-a furnizat și nouă: *Haidudorog* în 1912 și *Incoronarea* la 1922.

Catolicismul este și rămâne o primejdioasă forță ofensivă contra ortodoxismului și o redutabilă putere de penetrațiune

¹ Cf. teza 24 din *Syllabus* la *Ch. Maurras*, la politique religieuse. Paris. 1924, pag. 155. Vezi și Dr. *Fr. Giese*, Grundzüge des kath. Kirchenrechts und Staatskirchenrecht. Bonn. 1924, pag. 185.

victorioasă înlăuntrul și peste frontierele statelor *naționale*.

De aceea, România, ca țară ortodoxă, avea cu atât mai mult datoria, să privească *Concordatul* nu în lumina utilității indoielnice a ceasului de față, ci în perspectiva largă a dezvoltării noastre naționale *de mâine*, pe care trebuie s'o pună la adăpost de influențele rafinate, ce le implică un catolicism organizat cu concursul nostru, dar fără cunoașterea perfectă a ființei lui complicate, sinuoase și tentaculare.

Se va zice, dar s'a desfășurat episcopia catolică de *Oradea*, ceea ce constituie un succes din punct de vedere românesc. E o simplă iluzie!

Căci în acelaș loc se spune, că ea se *unește* cu Episcopia de Satu-mare «*aeque princi-*

paliter».¹ Ce însemnează această frază în terminologia curiei papale? Că numai *persoana* Episcopului dispare, încolo organizațiunea Eparhiei rămâne *intactă*, cu capitulul ei, cu canonicii și ceilalți funcționari, grevând mai departe bugetul Statului.

Și ca să risipească orice îndoială în acest punct, Vaticanul a introdus în Concordat art. 11 prin care «se menține capitulul canonicilor în statul juridic și patrimonial în care se găsește *actualmente*».

Pentru a ne convinge și mai bine, că aceasta este concepția papală, e suficient să cităm art. 17 din Concordatul *italian*, care tratează tocmai

¹ Vezi art. II din Concordat. Termenul „desființare“ este evitat cu grijă, spunându-se foarte diplomatic, că „teritoriul Orăzii-mari trece sub jurisdicțiunea Episcopului actual dela Satu-mare“. Deci nu se desființează «*Episcopia*», ci se schimbă numai jurisdicțiunea «*teritoriului*»!

despre *reducerea Eparhiilor*. Aici se spune textual: «E bine înțeles, că această reducere nu implică reducerea *titlului Eparhiilor, nici a capitlurilor cari vor fi conservate*». Apoi în acelaș loc: «Reducerile amintite, *vor lăsa intacte* toate resursele economice actuale ale Eparhiilor și a celorlalte organizațiuni bisericesti existente, *cuprinzând și sumele cari se plătesc astăzi de către Statul italian*».¹

Prin urmare, în cazul desființării unei Eparhii, nu numai că rămâne în picioare întreaga organizație eparhială, dar ceea ce-i mai grav, Statul este obligat să-i pună la dispoziție, și pe mai departe, subvenția materială fără a reduce ceva din ea.

¹ Vezi la *Devoghel*, o. c. p. 278.

Cum n'avem nici un motiv să credem, că Sf. Părinte ar simpatiza mai mult România *ortodoxă* decât Italia *catolică*, aplicațiunea teoriei va fi aceeaș și în consecință, «desființarea» Episcopiei catolice de *Oradea* înseamnă de fapt, exclusiv dispariția titularului și nimic mai mult.

Adevărat, că semnatarul Concordatului, dl *Vasile Goldiș*, un cunoscător al problemei, a încercat, în tratativele sale dela Vatican, să reducă numărul episcopțiilor catolice. Domnia sa ne spune, în broșura ce a tipărit-o, că a propus suprimarea Episcopțiilor catolice dela *Satu-mare* și *Oradea*, fiind suficiente pentru Ardeal cele dela *Alba-Iulia* și *Timișoara*. Deasemenea s'a silit să demonstreze, că nici pentru *greco-catolici* nu este necesară o

nouă episcopie la Nord, ci exclusiv o nouă arondare a celor existente. Vaticanul a refuzat a limine această încercare, declarând, *că este legat prin promisiunile hotărâte și definitive, luate față de cele două biserici.*¹

Intru cât aici era vorba de o importantă problemă de Stat, ni se pare că dl *Goldiș* a renunțat prea ușor la datoria ce-o avea, de a recurge la toate mijloacele ce i le oferea calitatea sa oficială, pentru a face să triumfe punctul de vedere *românesc*. Și nu numai parțial.

Căci tratându-se, pentru prima oară, organizarea pe baze noi a catolicismului din *România*, se impunea dela sine o examinare temeinică și ri-

¹ Cf. *Concordatul*. Arad, Tip. Diecezană 1928, p. 21.

57048

guroasă a *situației generale*, sub raportul numeric al *centrelor ierarhice*.

S'ar fi văzut atunci, că eparhii cu 50,000 de credincioși, sau chiar mai puțini, cum sunt cele de *București*, de *Iași*, de *Oradea* și *Lugoj*, nu pot avea nici un drept de existență, [căci la ortodocși protopopia-tele au această întindere], și cu atât mai puțin cea nouă, armenească dela *Gherla*, care abia numără 3000 de suflete. Nici chiar prin contopirea lor în două [*București—Iași* și *Oradea—Lugoj*], nu s'ar fi atins cifra normală, care să justifice titlul lor de viață în raport cu Biserica ortodoxă, unde eparhiile numără *milioane* de credincioși.

Proporțiile reduse ale acestor eparhii catolice arată limpede originea și menirea

lor: *instrumente de infiltrațiune și de distrugere a unității religioase a neamului românesc.*¹

Dacă în trecut, acțiunea lor prozeletistă printre Români a fost larg susținută, deoparte în Ardeal de *Ungaria catolică*, de alta în vechiul Regat direct de către *Vatican*, era datorită Statului român, ca întemeiat pe prestigiul și forța politică, ce i le dădeau nouile sale hotare, să revizuiască problema catolicismului în toată întinderea ei, soluționând-o potrivit ideologiei specific *românești*, diametral opusă celei din monarhia *habsburgică* medievală.

Teza principiară trebuia să fie aceasta: **într'o țară ortodoxă, catolicismul nu poate aspira decât la o astfel de**

¹ Vezi și *Dr. I. Lupaș*, *Chestiunea Concordatului*, Sibiu, 1921, p. 4.

situațiune legală, care să nu atingă întru nimic patrimoniul religios strămoșesc al Statului românesc.

Prima consecință a acestui principiu ar fi fost, stabilirea unei organizațiuni a Bisericii catolice, în conformitate cu *numărul real* al credincioșilor ei și în raport direct cu *utilitatea*, ce-o reprezintă pentru consolidarea *națională* a Statului.

Alături de aceste două elemente principale de judecată, trebuia să intervină, în mod constant, ca termen de comparație, *Biserica ortodoxă*, temelia sufletească istorică a României de azi.

Intr'o asemenea concepție, pe cât de echitabilă, pe atât și de firească în armura oricărui bărbat de Stat, desemnat să trateze problema *catolică*, s'ar fi ajuns de sigur la alte rezul-

tate, decât cele cuprinse în acordul încheiat cu Vaticanul.

Di V. Goldiș în special care stăpânea aceste elemente, are măcar meritul de a fi încercat să meargă pe acest drum; am regretat însă să vedem, că față de opoziția calculată a Curiei papale, Domnia sa a depus prea repede armele, găsindu-și consolarea în două cuvinte regale ce i s'au spus la plecarea sa spre Roma.¹

În schimb, admirăm o perseverență *de ani de zile* la năvalnicul *Mussolini* în negocierea — ceva mai încurcată — a *Concordatului italian!*

Prin urmare, o politică de Stat conștientă în domeniul Cultelor, ar fi demonstrat *Vaticanului* fără putință de contradicere, că pe *pământul ro-*

¹ Cf. broșura citată pag. 21, nota 1.

mănesc Biserica latină nu poate pretinde altă situație decât aceea, care se desprinde deoparte din *rolul* jucat de ea în dezvoltarea Statului nostru, iar de alta din raportarea pretențiunilor ei, la poziția creiată pe seama *Bisericii ortodoxe*.

Legea de organizare din 1925 ne arată, că Statul a consimțit să recunoască pe seama Bisericii sale *naționale*, cu peste 12 milioane de credincioși, *abia 18 Eparhii*, adică în medie câte un Episcop tot la 660,000 suflete.

Lăsând la o parte rolul catolicismului în viața țărilor românești, și oprindu-ne numai la principiul aplicat Bisericii *dominante*, Statul nu putea admite, în mod just și echitabil, pe seama Cultului catolic, cu *abia 2.500,000 credincioși, decât cel mult 4 centre ierarhice*.

Ei bine, i-a recunoscut nu mai puțin de 11 Eparhii!

Ne întrebăm cu drept cuvânt, dacă această soluție neașteptată, însemnează *egalitate de tratament*, ca să nu mai vorbim de avantajarea legitimă la care ar fi fost îndreptățită *Biserica ortodoxă*?¹

Patronii Concordatului răspund cu inocență: *Biserica ortodoxă este vinovată, fiindcă n'a cerut mai mult pentru sine!* Ni se pare că o problemă de Stat atât de importantă, nu poate fi scoborâtă la un asemenea gen de discuție simplistă și inexactă.

Voiu trece, prin urmare, la examinarea acelor stipulațiuni ale Concordatului, cari

¹ Este revelatoare în această chestiune statistica dlui *V. Goldiș*, prezentată, ca ministru al cultelor, în ședința Senatului dela 16 Decemvrie 1926.

sunt mai caracteristice pentru zugrăvirea concepției și orientării politice, în această materie, a reprezentanților Statului nostru.

III

Cetățenia Clerului

Potrivit art. 10 din legea Cultelor, titularii *Eparhiilor* trebuie să fie cetățeni români. În contrazicere cu această dispoziție, Concordatul român prevede la art. V alin. 1 că, printr'un acord comun, pot fi instituți și *cetățeni străini*.

Nu-i nevoie să dovedim, că o asemenea abdicare este foarte primejdioasă, mai ales când ne dăm seama de influența deosebită, ce o reprezintă în viața publică dignitatea de Episcop. Proba o avem de alt-

fel în faptul, că nici unul din Statele, cari au încheiat Concordate, n'au admis această derogare.

Până și minusculea Republică *letonă* [1.600,000 locuitori] și-a știut apăra interesele, trecând în art. II al Concordatului său din 1922 propoziția: „L'archevêque et les Evêques seront de nationalité *lettone*“.¹ Ba aceste State au mers atât de departe, încât au refuzat admiterea străinilor în orice funcțiune bisericească. Astfel *Lettonia* în art. XII al Concordatului zice: „Les membres du Chapitre, les Doyens et les Curés titulaires doivent être citoyens *lettons*“.²

Bavaria în art. 13 al Concordatului din 1924 spune:

¹ Vezi *Dr. N. Hilling*, Die drei letzten Konkordate des Hl. Stuhles mit Lettland, Bayern und Polen. Freiburg i. Br. 1927 p. 3.

² *idem*. *ibidem*, p. 5.

„Die Kirche wird in der Leitung und Verwaltung der Diözesen, ferner der Diözesanbildungsanstalten sowie in der Pfarrseelsorge und für die Erteilung des Religionsunterrichtes an der Volksschulen nur Geistliche verwenden, die die bayerische oder eine andere *deutsche* Staatsangehörigkeit haben“.¹

Concordatul *polon* din 1925 are în art. XIX aceeaș dispoziție.² Iar *Mussolini* dictează în Concordatul său art. 22: „Nu pot fi investiți cu beneficii în Italia ecleziastică, cari n'ar fi *cetățeni italieni*“.³

Noi din contră, am acceptat prin art. XI, XII și XVI ai Concordatului, să poată fi numiți, excepțional, dintre *străini*,

¹ cf. *Dr. N. Hilling*, l. c. p. 20.

² *idem*, *ibidem* p. 37.

³ cf. *Devoghel*, o. c. p. 280.

nu numai *Episcopi*, ci și *canonici*, *profesori* de seminarii și *preoți* de parohii.¹

IV.

Instituirea Clerului

În ce privește pe *Episcopi*, legea Cultelor declară la art. 27, că ei nu vor fi recunoscuți și introduși în funcțiune, decât după *aprobarea* Regelui. Acest drept al Statului a fost micșorat — în favoarea Cultului catolic — prin următoarea formulă concordatară [art. V]: „Sfântul Scaun, înaintea numirii lor [adică a Episcopilor], va notifica Guvernului Regal persoana de a fi numită pentru a constata, de comun acord, dacă nu cumva ar exista în

¹ Cf. V. Goldiș, *Concordatul. Arad, Tip. Diecezană 1928, p. 39.*

contra aceleia rezoane de ordin politic¹.

„Micșorarea“ rezidă în faptul, că pe când legea Cultelor vorbește de «*aprobare*», aici acest drept *exclusiv* de Stat, trebuie să se împartă cu Vaticanul, și încă limitat numai la obiecțiuni politice, cari au să fie examinate „de comun acord“. Deosebirea între aceste două formulări este considerabilă, ceea ce se confirmă și prin împrejurarea, că subtila frază «*de comun acord*» n'a fost admisă de către nici unul din Statele concordatate, toate rezervându-și dreptul de a hotărî *singure* — fără pertractări în doi — dacă admit sau nu, din motive politice, numirea ca Episcop a persoanei desemnate de Papa.²

¹ La Goldiș l. c. p. 38.

² Vezi la *Hilling* o. c. [concordatul leton art. IV. bavarez art. 14, polon art. XI; italian art. 19 la Devoghel].

Din acest punct de vedere este bine să se știe, că *Mussolini* însuși găsind inadmisibil dreptul acordat *Vaticanului*, prin legea garanțiilor dela 1871, de a numi, pe Episcopii din Italia, în *mod absolut liber*, a ținut să-l desființeze și să asigure pe seama Statului — prin art. 19 din Concordat — obicnuitul *veto politic* față de candidații indezirabili, ceea ce înseamnă, fără îndoială, o înfrângere dureroasă pentru *Vatican*.¹

Să vedem acum, ce amestec și-a rezervat Statul nostru, în legătură cu numirea celorlalți demnitari și slujitori catolici, cum sunt *prepoziții, canonicii, abații* etc.? *Nici unul*. Pe când în Ardealul din epoca

¹ Vezi textul original al Concordatului în «*Archiv für Kath. Kirchenrecht*», Nr. 1—2 pe 1929, p. 326 și urm.

ungurească, toți acești clerici erau numiți exclusiv de către Stat, noi am răsturnat complect situația, trecând dreptul în întregime *numai* pe seama Bisericii.

Se va zice, că e o consecință logică a *autonomiei*, acordată prin constituție și legea Cultelor. Foarte bine. Atunci să cercetăm, cum au rezolvit problema Concordatele Statelor străine, cari și ele au legiferat, fără excepție, principiul modern al autonomiei Cultelor.

În *Bavaria*, ajutorii de canonici [art. 10 lit. b. din Concordat] și *toți preoții* [art. 14.] nu pot fi numiți, decât cu *aprobarea* prealabilă a guvernului.¹

În *Polonia*, autoritatea bisericească e datoare să comunice Guvernului, *în prealabil*, toate propunerile pentru nu-

¹ Vezi la *Hilling* o. c. p. 17 și 22.

miri de preoți, și numai dacă nu se fac obiecțiuni în termen de 30 zile, poate urma numirea efectivă [art. XIX.] Exact aceeași dispoziție a trecut-o și *Mussolini* în art. 21 al Concordatului său. El a fost însă mai sever, inserând în acelaș articol stipulațiunea, care prevede, că de acord cu Episcopul, — pot fi *înlăturați* din parohii toți acei *preoți*, a căror menținere pe loc ar fi păgubitoare pentru Stat.¹ Ceva mai mult, Dictatorul a reușit să impună și art. 43, prin care *se interzice Clerului de toate categoriile de a se înscrie în vr'un partid sau de a face politică militantă?*² Pe cât vedem para-

¹ *Devoghel*, l. c. p. 280.

² „Le Saint Siège prend occasion de la stipulation du présent Concordat pour renouveler à tous les ecclésiastiques et religieux d'Italie la défense de s'inscrire et de militer dans n'importe quel parti politique“, *idem*, *ibidem* p. 288.

lela este iarăș în defavoarea noastră.

V.

Jurământul episcopilor

Legea Cultelor prevede în art. 27, că Episcopii sunt obligați, înainte de a-și ocupa scaunele, să depună jurământul de fidelitate către Suveran și de supunere față de Constituția și legile Țării.

Avem două formule de jurământ, una în menționatul articol al *Legii Cultelor*, cealaltă în art VI. din *Concordat*. Țin să constat, că cea dintâi s'a inspirat dela cea din urmă, deși Concordatul nu era încă ratificat. Dealtfel e lucru știut, că redacția Legii Cultelor a trebuit să fie adaptată, în multe chestiuni, la textul Concorda-

tului, care angaja Statul prin semnătura, ce i-o dăduse cu mult *înainte* de a se fi votat Legea Cultelor.

Aceste două formule nu sunt identice. Pe când în textul din Concordat Episcopul jură fidelitate *Regelui*, atât pentru sine cât și pentru *subalternii săi*, după cel din Legea Cultelor subalternii *sunt omiși*, ei fiind obligați numai la respectarea constituției și a legilor țării. E o lacună esențială, pe care o anumită concepție iezuită, o poate interpreta în paguba credinții cătră Rege.

Apoi câtă vreme, după textul din Legea Cultelor Episcopul *jură* „că nu va întreprinde nici o acțiune de natură a aduce atingere ordinii publice și integrității Statului român“, pe atunci, după formula din Concordat, cuvântul

«jură» este înlăturat, ceea ce constituie iarăș o gravă scădere.

Dar o paralelă, și în acest punct, cu Concordatele străine, ne va lămuri și mai bine valoarea convenției românești.

Formula din Concordatul *polon* spune textual: „Pe deasupra eu jur și promit, că nu voi participa la nici o înțelegere și nu voi asista la nici un sfat, care ar putea aduce atingere Statului polon și ordinii publice. Nu voi permite clerului meu să participe la asemenea acțiuni. Ingrijat de binele și interesul Statului, mă voi sili să înlătur ori ce primejdie de care l-aș ști amenințat“.¹

Observați, cu cât este mai completă această formulă și

¹ Cf. *Dr. Hilling*, l. c. p. 33 unde se dă textul francez.

câte garanții a înțeles să ia Polonia față de Episcopi, obligându-i expres — în deosebire de noi — să *jure* și să promită — nu numai pentru ei, ci și pentru *Clerul lor* — ceea ce la noi lipsește cu totul — cea mai deplină loialitate față de Stat.

În ce privește *Italia*, legea garanțiilor dispensa pe *Episcopii catolici de ori ce jurământ către Rege*.¹ *Mussolini*, conștient de rolul mare ce-l au acești prinți bisericești, n'a voit să mai admită acest privilegiu, ci a înțeles să-i oblige la îndeplinirea acestei importante garanții de Stat, prin art. 20 al *Concordatului său*. Iată formula lui *Mussolini*, care fiind mai precisă decât cea polonă, merită să fie re-

¹ Legea garanțiilor publicată la *Devoghel* o. c. p. 257 și urm. [art. 15 zicea: „Episcopii nu sunt ținuți să presteze Regelui jurământ“].

produsă în întregime: „Înaintea lui Dumnezeu și a Sf. Evanghelii jur și promit, cum se cuvine unui Episcop, fidelitate Statului italian. Jur și promit a respecta și a face să fie respectați de clerul meu, Regele și Guvernul stabilit conform legilor constituționale ale Statului. Jur și promit, pe deasupra, că nu voi participa la nici o înțelegere și nu voi asista la nici un sfat, care ar putea aduce atingere Statului italian și ordinii publice și că nu voi permite nici *Clerului meu* asemenea participări. Îngrijat de binele și interesul Statului italian, voi căuta să evit orice pagubă, ce l-ar putea amenința”.¹

Ori cine își poate da seama acum de distanța considerabilă dintre concordatul nostru și

¹ Vezi *Devoghel*, o. c. pag. 279.

cele străine. Dacă State *cato-*
lice s'au simțit datorare să ia
asemenea garanții întinse față
de Episcopii și Clerul *catolic*,
cu cât mai vârtos se impunea
o asemenea atitudine Româ-
niei *ortodoxe*, unde cetățenii
și clerul *catolic*, prin calitatea
lor de *minoritari*, nu se con-
fundă nici cu Statul și nici cu
rassa dominantă, cum e în Sta-
tele concordatate pomenite.
Dimpotrivă, experiențele celui
dintâi deceniu de Unire, ne
invitau la măsuri de precau-
țiune mult mai mari, decât cele
luate de țările *catolice*.

VI

Regimul școlar

Deși problema învățămân-
tului confesional este regle-
mentată amănunțit în legi spe-

ciale de Stat, obligatorii, în mod egal, pentru *toate* Cultele, totuș *Vaticanul* a ținut ca ea să fie reluată și în Concordat, evident cu tendința de a obține și aici un regim de favoare. Și a izbutit.

Mai întâi, prin art. XVI din Concordat, Cultul catolic și-a asigurat dreptul, de a poseda în fiecare Eparhie, câte-un *Seminar* pentru pregătirea Clerului, condus și organizat *numai* de Episcop, cu excluderea oricărei intervențiuni din partea Statului.

Pe când, în ce privește *Biserica ortodoxă*, libertatea de a-și organiza învățământul teologic s'a restrâns considerabil prin art. 34 al legii, care atribuie *Statului* dreptul de a stabili — în acord cu Sfântul Sinod — programa de studii și normele numirii profesorilor.

pe atunci Seminariile catolice sunt scutite de această inmixțiune. Numai programa studiilor naționale se fixează cu înțelegerea Ministerului, dar și în acest punct cu rezerva insolită, „ca să nu împiedece studiile teologice și să fie compatibilă cu caracterul religios al acestor institute“. Inarmați cu acest text, Ungurii mai ales, își vor putea permite să masacreze, în forme jignitoare, limba și istoria noastră națională.

În legătură cu această chestiune, e bine să reamintim o altă concesiune stranie făcută *Cultelor minoritare*, anume dreptul acordat prin art. 15 din Legea Cultelor, de a *echivala ele înșile*, în institutele lor teologice, diplomele din străinătate, în ce privește studiile naționale. Asistența unui reprezentant ministerial nu schimbă

mult din gravitatea concesiunii. Vă închipuiți, cu câtă sinceritate și competență va da un Seminar *unguresc* brevete de capacitate din studiile *naționale!*

Cântărirea educației cetățenești și a culturii patriotice este un drept eminent al *Statului*, la care nu se poate renunța. Dovadă că și la noi, toate diplomele obținute peste hotare trebuie să fie echivalente de către o comisiune de Stat. Dealtfel nici școlile particulare *indigene*, de ori ce grad și categorie, nu pot elibera diplome valabile, acest drept fiind rezervat exclusiv pe seama *Statului*. Totuș, împotriva principiului legiferat, am venit să facem o derogare primejdioasă în favoarea Cultelor *minoritare*. Dar să revenim la învățământul catolic *laic*.

*

Legea învățământului particular, zice în art. 4: „Nici o școală particulară nu se poate înființa decât pe baza unei autorizațiuni date de Ministerul Instrucțiunii. Iar în art. 5: „Toate școlile particulare sunt puse sub supravegherea și controlul Ministerului de Instrucțiune“.

Ei bine, Vaticanul s'a sustras art. 4 ca cel mai important, acceptând numai pe cel din urmă, după cum ne arată Concordatul la art. XIX: „Biserica catolică are dreptul de a crea și menține, pe spesele sale proprii, școale primare și secundare, cari vor fi sub dependența Ierarhilor respectivi și sub supravegherea și controlul Ministerului Instrucțiunii Publice“.

Iată un conflict de legi, pe care Papalitatea va căuta să-l interpreteze în favoarea sa.

Urmează imediat al doilea conflict, în acelaș articol, când se spune: „în aceleași condițiuni, ea va putea menține numărul actual de școale *normale*». Or legea învățământului particular prevede în art. 8: „Nu se pot *înființa* pe cale particulară *școale normale și școale superioare* cu caracter universitar“. Prin derogare dela acest principiu, legiuitorul a admis în art. 113 numai funcționarea acelor școli, cari datează dinainte de 1 Decembrie 1918, interzicând celor posteroare înscrierea de noi elevi. Face însă și aici o excepție, iarăș în favoarea *catolicilor*, cu școala normală din *Timișoara*.

Vine în sfârșit al treilea conflict în acelaș articol din Concordat, când se zice, că *școlile ordurilor și congrega-*

țiilor religioase trec sub dependența Chiriarhilor, cari vor avea dreptul să le fixeze limba de predare. În opoziție cu această dispoziție, Legea învățământului particular enunță în art. 37: „Școalele particulare, conduse de ordine călugărești, și congregații școlare recunoscute, vor avea ca limbă de predare limba română».

Statul luase această măsură, fiind că ea răspundea tradiției constante din toate țările, inclusiv *Ungaria*, unde școlile călugărești se puneau în slujba culturii naționale prin predarea învățământului în limba Statului respectiv. Prin urmare, nu se inova nimic și nu se impieta asupra drepturilor nimănui.

Cu toate acestea *Ungurii* catolici — cari erau amenințați să piardă aceste instru-

mente de maghiarizare — profitând de pasivitatea nejustificată a Guvernului — au intervenit cu toată energia pe lângă Vatican, pentru salvarea lor. Impecabila diplomație papală a găsit repede formula abilă, strecurându-o, cu aiere inocente, în art. XIX al Concordatului, ca imediat după semnare, *fără a mai aștepta ratificarea lui*, să procedeze vertiginos la aplicarea soluției inventate.¹

Incercarea tardivă a Statului, de-a atenua efectele acestei lovituri a fost zadarnică, deoarece din numărul de 45 școli secundare călugărești, *abia una singură* [școala civilă de fete din Sighet] a introdus

¹ Acest procedeu, inadmisibil în uzanțele diplomatice, pune Vaticanul într-o lumină bizară.

româna ca limbă de predare, iar din cele primare *niciuna*.¹

Astfel, prin vinovăția noastră, cultura națională a suferit o pierdere considerabilă, iar Statul a ieșit cu prestigiul diminuat. În genere, greșala inițială a fost discutarea *contractuală* a problemei școlare, câtă vreme ea era reglementată anterior prin legi de Stat în vigoare. Ele trebuiau susținute cu toată energia, fiindcă apărau interesele noastre de existență, iar nu modificate în favoarea unui număr redus de cetățeni.

*

În această ordine de idei este interesant să menționăm doctrina lui *Mussolini*, expusă, în Camera italiană cu ocazia ratificării Concordatului.

¹ Cf. *Mitropolitul Nicolae Bălan*, Biserica împotriva concordatului, Sibiu, 1929, pagina 43.

Intre Stat și Vatican izbucnise un conflict acut pe chestiunea «*Tinerilor cercetași catolici*», ale căror organizațiuni au fost disolvate de *Mussolini* în 1927. El a interzis orice formațiune pentru promovarea instrucției, a pregătirii pentru o profesiune, o artă sau o meserie, a educației fizice, morale sau spirituale a *tineretului*, rezervând acest drept numai pe seama *Statului*, prin înființarea unei instituțiuni numită «*opera națională Balilla*». Scopul ei este să cuprindă toată tinerimea Italiei, pregătindu-o în stilul integral și intransigent al Fascismului¹.

Papa a ținut să protesteze cu toată energia contra des-

¹ Cf. *Devoghel* o. c, p. 158. «*Balilla*» este numele unui băiețuș italian, care în 1746, aruncase cu pietre asupra Austriacilor, ce intrau în Genua. Cf. *Pertinax*, *Le partage de Rome*. Paris. Grasset, 1929, p. 202, nota 4.

ființării asociațiilor cercetășești catolice, afirmând în acelaș timp, că educația, de ori ce natură, a tinerimii aparține în primul rând familiei și Bisericii, iar nu Statului.¹ Firește, Mussolini n'a cedat nimic din concepția sa, pe care a formulat-o din nou, la discuția Concordatului din Parlament, în următoarele cuvinte: „Alt regim decât al nostru, un regim demo-liberal, un regim al acelora pe cari noi îi disprețuim, poate socoti folositor să renunțe la educația tinerelor generații. *Noi nu. In acest domeniu suntem intratabili.* Invățământul trebuie să fie al nostru. Acești copii trebuie crescuți în credința noastră religioasă, noi avem nevoie să dăm acestor tineri senzul virilității, al puterii și al cuceririi;

¹ *idem*, *ibidem* p. 330.

noi suntem datori în special să le transmitem credința noastră și nădejdlile noastre”.¹

Pentru a cunoaște atmosfera cordială creiată de Concordatul *italian*, e util să știm, că a doua zi chiar după ratificarea lui, *Papa* s'a grăbit să răspundă discursului rostit de *Mussolini*, combătându-i doctrina în accente de fină ironie. Oprindu-se la fraza, care vrea să dea tineretului „senzul cuceririi“, *Pius XI* se întreabă cu tâlc: „Și dacă toate Statele vor crește pentru cucerire, ce se va întâmpla? Oare în chipul acesta se va contribui la *pacea generală*? Iar în ce privește *educația*, servește această ripostă de rafinată savoare: In acest punct nu vreau să zi-

¹ *B. Mussolini, Gli accordi del Laterano. Discorsi al Parlamento. Roma. 1929. p. 73—74.*

cem, că suntem *intratabili*, fiind că așa ceva n'ar fi o virtute, ci numai intransigenți, cum nu putem să nu fim intransigenți, când am fi întrebați cât fac doi și cu doi. Aceștia fac patru și nu e vina noastră dacă nu fac nici cinci, nici șase și nici cincizeci. Când e vorba de a mântui un suflet, de-a împiedica cele mai mari păgubiri ale sufletelor, Noi avem curajul să tratăm chiar cu *diavolul* în persoană. Și tocmai pentru a evita un rău mult mai mare, am tratat într'un moment dat, atunci când s'a hotărât soarta scumpilor noștri „cercetași catolici“.

Iată, cum se anunță dulcea armonie concordatară din Italia *catolică* ! Cu cât mai tran-

¹ Vezi *Devoghel*, o. c. p. 330—31. f. și *Pertinax*, o. c. p. 207 și urm.

dafirii vor fi perspectivele ei
în România *ortodoxă!*

Iar în expunerea de motive a Concordatului, tot *Musolini* declară: „În ce privește instrucțiunea publică, n'am recunoscut autorității religioase nici un fel de amestec. Instituțiunile susținute de organizațiunile bisericesti, continuă să fie supuse prevederilor dreptului în vigoare, printre cari este recunoscută ca esențială aceea relativ la introducerea *examenului de Stat* și la paritatea efectivă a condițiunilor în ce privește candidații școlilor de Stat și a celor particulare“. Singura favoare acordată Bisericii catolice în materie de învățământ public, este extinderea instrucției *religioase* și în școlile *secundare*.¹

¹ Cf. *Devoghel*, o. c. p. 306.

Deci *Mussolini* n'a acordat școlilor catolice drept de publicitate, cum e cazul la noi, ci le-a impus, caracter *privat*, silindu-le să se supună examenelor de Stat.

VII

Regimul averilor

Prin art. XIII din Concordat, Statul Român consacră, în formă legală, dreptul de proprietate al *Bisericii catolice* asupra unor imense averi, cari nu-i aparținuseră niciodată în trecut. E vorba de marile *latifundii* deținute de Episcopi, Eparhii și capitluri numai cu titlu de *usufruct*, proprietatea necontestată fiind a Statului. Aceasta era starea de drept în Ungaria.¹

¹ Cf. Dr. I. Kosutány. Egyházjog. Ed. III Cluj, 1906, p. 552, 554 și 574, vezi și Dr. Térfi Gy. Vallásügy [colecție de legi]. Budapesta 1911 p. 490.

Am auzit totuș cu surprindere, afirmându-se chiar de pe banca ministerială, că teoria aceasta ar fi perimată, deoarece prin posesiunea de sute de ani Biserica și-ar fi câștigat drept de proprietate asupra acestor latifundii. Mare eroare, pentru că doctrina maghiară ne arată, că Statul și-a rezervat în mod expres dreptul de proprietate, precum și un amestec larg în administrarea lor, cum se constată din dispozițiile ordonanței ministeriale Nr. 479 dela 28 Februarie 1890.¹

Dealtfel însuși Statul nostru a procedat în acelaș mod, când, prin legea de organizare a Bisericii ortodoxe, a constituit pe seama Mitropoliilor și Episcopiilor așa numitele «*sesiuni*», din cari «pădurile» pen-

¹ Cf. *Térfi* o. c. p. 491.

tru trebuințele eparhiale, iar «terenurile de cultură» pentru ale Ierarhilor. Dar le-a dat numai în *uzufruct*, cum spune art. 44: «Mitropoliilor și Episcopiiilor, *Statul le dă spre folosință, din proprietățile sale*»...

Analogia fiind aproape perfectă, e clar, că Biserica nu se va putea considera niciodată *proprietară* a acestor bunuri decât cu învoirea legală a Statului. De ce atunci, regim de favoare pentru o Biserică *minoritară*?

Printr'o neînchipuită greșală, izvorâtă din complectă ignorare a problemei, Statul nostru, cu prilejul aplicării Reformei agrare, a socotit aceste latifundii *proprietate bisericască*, plătind uzufructuarilor enorme prețuri de expropriere.

Totuș, eroarea putea fi reparată printr'un simplu articol

de lege complementar, care ar fi decretat *restitutio in integrum*. Câte erori de reformă agrară nu s'au rectificat chiar de Comitetul Agrar, când i-au fost semnalate. Cu atât mai vârtos aveau această calitate Corpurile Legiuitoare. Guvernanții însă se spală pe mâni, reproșând *Bisericii ortodoxe* că nu li-a atras atențiunea la timp asupra acestei grave chestiuni. Am putea răspunde cu aforismul «*nemo jus ignorare censetur*».

Dar oare Biserica latină e mai puțin vinovată prin faptul, că a retăcut situația de drept a acestor latifundii?

In ori ce caz sunt ani de zile, de când Biserica ortodoxă și-a făcut datoria patriotică chiar dela tribuna Parlamentului, fără însă ca Guvernele să onoreze această intervenție

de excepțională gravitate.¹ Ultimul strigăt s'a dat cu ocazia ratificării *Concordatului*. Rezultatul a fost acelaș: *de nul efect*. Căci Statul a perseverat în vechea eroare, mergând acum cu un pas mai departe și consimțind ca toată renta aceasta de expropriere — care întrece suma de $\frac{1}{2}$ miliard — să fie concentrată într'un fond unic, numit «*Patrimoniu sacru*».

Statul român contribuie deci, ca, din averea lui, să ia ființă o mare *instituție catolică*, pusă sub conducerea și administrația exclusivă a Episcopilor catolici. S'a creiat astfel nu numai o redevabilă forță *economică*, ci și o puternică fortăreață de *solidarizare* a energiilor catolice, capabile să

¹ O asemenea intervenție directă s'a produs la Senat din partea P. S. Episcop Roman Ciorogariu.

ia toate ofensivele pentru triumful unor acțiuni, adeseori puțin concordante cu interesele noastre naționale.

În schimb *Bisericii ortodoxe*, deposedată la 1864, fără nici o despăgubire, de proprietățile *sigure* venite din daniile voievodale, i s'a oferit, prin legea de organizare dela 1925, un «*Fond general bisericesc*» — **pe hârtie**, fără o contribuție de un ban. Și i se mai cere să ia concurența, cu Biserica «*Patrimoniului sacru*»!

O greșală identică a săvârșit Statul, când a convenit, prin acelaș articol XIII al Concordatului, să treacă *Fondul religios* și *Fondul de studii* în administrația Bisericii catolice.

Aceste fonduri fac parte de asemenea din *patrimoniul*

*Statului*¹ și cum ele fuseseră create pe vremuri de Ungaria, pentru susținerea și expansiunea *catolicismului maghiarizant*, era necesar ca *România* să examineze, dacă averea ei mai poate fi pusă în slujba unor asemenea scopuri, sau trebuie să-i dea destinația impusă de imperativele *unității noastre naționale*?

Dimpotrivă, noi am devenit subit așa de generoși, încât le-am dat pe mână chiar și *administrația Fondurilor*, drept pe care *Catolicii* l-au reclamat decenii de-a rândul în Ungaria *catolică*, fără să li se acorde vr'odată de către nici unul din guvernele maghiare.²

Dacă Statul nu și-a rezervat nici un fel de participare

¹ Cf. *Raportul* comisiei parlamentare maghiare din 1872.

² *Dr. Hanuy* Fr. Hetvenéyes küzdelem az autonómiaért, Budapest, 1918 p. 78.

măcar la administrarea averilor, cari constituie proprietatea sa, nu-i mirare să vedem, că intervenția lui este cu totul absentă în ceea ce privește patrimoniul și fundațiunile exclusiv *bisericești*. Art. VIII din Concordat o spune lămurit, că «Episcopii vor avea *deplină libertate* în exercițiul funcțiunilor eclesiastice și în *governarea Diecezelor lor proprii*». Deasemenea art. XIV enunță, că *proprietățile școalelor, instituțiilor de educație și de pietate* «vor fi administrate prin *autoritățile diecezane*» după prevederile dreptului comun. Singurul drept ce și-l rezervă Statul nici nu se găsește în Concordat, ci în *Legea Cultelor*, când în art. 12 cere autorizația Guvernului pentru achizițiunile cu titlu *gratuit*. Dar nici măcar aceasta nu este o

dispoziție originală, căci o prevede de mult Codul civil român în art. 811 și 817.

Să vedem, în paralelă, cum au procedat alte State concordate. Iată de pildă *Italia*, care prin art. 30, 31 și 32 ai convenției sale, și-a asigurat o serie de drepturi în ce privește regimul averilor catolice. Pentru a cunoaște sensul adevărat al acestor articole, vom da cuvântul lui *Mussolini*, care declară în expunerea de motive: «*Statul*, cărui art. 30 îi rezervă dreptul de a autoriza achizițiile cu titlu *oneros*¹ ale tuturor instituțiilor bisericesti și religioase, va avea putința să împiedice formațiunea unei noi proprietăți de mână moartă. Art. 30 conservă pe

¹ Această rezervă justificată era prevăzută și în proiectul nostru pentru Legea Cultelor, dar intervenția confesiunilor minoritare a reușit s'o înlătore.

seama Statului, dreptul *de a interveni* în gestiunea patrimonială a beneficiilor bisericești și în toate actele, cari derivă din simpla lor administrare. În consecință, Statul păstrează față de organizațiunile bisericești trei drepturi fundamentale: 1. acela de a le recunoaște potrivit regulilor stabilite de legile civile; 2. acela de a autoriza orice cumpărare de bunuri; 3. și în sfârșit acela de a autoriza actele depășind simpla administrație și de a interveni în remiterea bunurilor în ceea ce privește beneficiile «congruale».¹

VIII.

Averile patronale

Se știe, că în fosta monarhie austro-ungară exista in-

¹ Vezi *Devoghel* o. c. p. 302.

stituția *patronatului*, o creațiune politică medievală, menită să pună *catolicismul* în slujba intereselor de *Stat*, prin marile avantagii materiale oferite de acesta. Dacă în vechime ținta Statului se mărginea numai la cucerirea *religioasă* a cetățenilor, în epoca modernă și contemporană obiectivul politic s'a lărgit, îmbrățișând și convertirea lor *națională*, prin cotopirea alogenilor în masa națiunii stăpânitoare.

Stat și catolicism, erau două noțiuni intim legate între ele și de aceea vedem, cum atât *Austria* cât și *Ungaria*, nu cruță nici un sacrificiu material, ca prin *catolicism* să ajungă la *desnaționalizarea* Românilor. *Austria* a impus, în mod abuziv, *patronatul* *catolic* și *Bisericii* *ortodoxe* din *Bucovina*, confiscându-i averile

dăruite de Voevozii Moldovei și constituindu-le într'un *Fond Religionar*, al cărui patronat l-a luat însuși Impăratul *catolic* spre a putea dispune în mod liber de imensele venituri pentru *catolicizarea și rutenizarea* Românilor lui Ștefan cel Mare.

La fel a procedat *Ungaria*, care a instituit *patronatul* în Biserica română greco-catolică, aducând în strânsă dependență de Stat ierarhia și clerul ei, atât prin numirea, cât și prin întreținerea lor bogată. S'a dus însă și mai departe, prin patronarea unui număr de 208 *parohii unite*, alese în astfel de regiuni, unde rezistența *ortodoxă și națională* a Românilor eră mai șubredă. Așa s'a întâmplat să cadă în brațele *catolicismului*, mai ales comunele românești de pe domeniile vaste date de Stat în *uzufructul*

Episcopiiilor și capitlurilor [cum e cazul dela Oradea] și acelea cari erau întreținute din Fondul religiosar.¹

Evident, că Statul românesc nu mai putea admite această instituție în hotarele sale, nu numai pentru caracterul ei medieval, dar mai ales pentru tendințele sale incompatibile cu aspirațiunile noastre naționale.

Astfel, prin art. 32 al legii pentru organizarea *Bisericii ortodoxe*, a desființat patronatul *bucovinean*, iar pe cel *catolic* din Ardeal prin art. 32 din legea Cultelor, care decre-

¹ O expunere sistematică și documentată a Patronatului maghiar, cuprinzând instructive date statistice și judicioase aprecieri politice, se găsește în lucrarea p. Dr. Gh. Ciuhandu: Patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile Statului român. Arad 1928. Prețul 100 Lei, pe care o recomandăm cu toată căldura cititorilor noștri.

tează: „Instituțiunea patronatului cu drepturile și obligațiunile de ori ce categorie este și rămâne desființată, fără nici o indemnizație“.

Concordatul, în art. XV. confirmă și el această desființare, însă într'o redacție care diferă de cea din Legea Cultelor, întru cât nu enunță abolirea «*instituției*» în sine, ci numai „*drepturile și obligațiunile patronatului de ori ce categorie*“. O nuanță și aceasta, voită de Curia papală.

Dar, ceea ce interesează aici, este soarta sau mai precis situația juridică a averilor *expatronale*, cari constau dintr'un mare număr de *imobile* [biserici, case parohiale etc.] și *bunuri* [pământ de cultură, păduri, pășunate] formând *proprietatea Statului*.

Chestiunea este tratată de

Concordat în art. XV. însă în dezacord cu prevederile art. 39 din legea Cultelor.

Concordatul zice:

a) „Dacă sunt înscrise [sc. averile] în cărțile funduare pe numele persoanelor juridice indicate la art. IX. rămân în deplina lor *proprietate*»,

b) „Dacă sunt înscrise pe numele patronului, rămân în *posesiunea Bisericii*, spre folosul parohiilor respective“,

c) „In cazul în care parohia dispare, canonic și legal, vechiul patron, dacă e *Statul* ori o instituțiune a sa, *va dispune liber de aceste bunuri*; dacă e un *particular*, edificiile susindicate rămân în *posesiunea Bisericii*“.

*

Mai întâi să reținem abilitatea redactării: în toate trei ipotezele, *Vaticanul* se asigură

fie de proprietatea fie de posesiunea averilor, pe când dreptul *Statului*, deși e vorba de averi prezumate ale lui, nu apare decât în cazul dispariției unei parohii [ceace de altfel este foarte problematic, cum vom vedea îndată].

După aceste stipulațiuni *cartea funduară* este infailibilă, căci tot ce este trecut în ea, se va considera, prin acest simplu fapt, sau ca proprietate sau ca posesiune a *Bisericii*.

Ei bine, această formulare stă în directă contradicție cu senzul și prevederile clare din art. 39 al Legii Cultelor. Intâi, *pentru că întreaga situație juridică a averilor ex-patronale, este condiționată de un proces prealabil de revizuire. Această verificare, a titlurilor de proprietate, este destul de complicată, și după cum ne așteptăm,*

va duce la rezultate surprinzătoare, prin rectificările ce se vor face în favoarea *Statului*, păgubit enorm de pe urma complicității vinovate a organelor maghiare de odinioară.

Al doilea, pentru că legea Cultelor stabilește, în mod precis, dreptul de *proprietate* al Statului asupra *tuturor* averilor dovedite că-i aparțin, precum și în alte două cazuri, asupra cărora Concordatul *tace*. Anume, când dispare un posesor de patronat *personal*, sau când încetează existența unei parohii, prin dispariția *credincioșilor*. Cazul din urmă, trebuie deosebit de „dispariția canonică și legală a parohiei“ din Concordat, fiindcă deoparte acesta este amintit separat și în Legea Cultelor [„comunitate locală, care s'a desființat pe cale legală“], iar de altă parte «dis-

pariția credincioșilor» se poate produce nu numai prin moarte, ci și pe alte căi, cum este emigrarea, *trecerea la alt Cult*, etc.

Apoi Concordatul limitează dreptul de liberă dispunere al Statului, ca proprietar al averilor, numai la ipoteza desființării *parohiei*, pe când Legea Cultelor îl extinde asupra *tuturor* părților constitutive și instituțiilor, cu personalitate juridică, ale Bisericii catolice.

În fine alt desacord între cele două legi, este creat de formula concordatară „*canonic și legal*», în legătură cu dispariția *parohiei*. Cuvântul «*canonic*», care lipsește din legea Cultelor, a fost introdus ulterior, atât aici cât și la art. IX în care se vorbește, de personalitatea juridică a părților constitutive. Dl *Goldiș* ne spune, că acest adaos s'a făcut la ce-

rerea expresă a *Vaticanului*.¹ Intercalarea, în aparență cu totul inofensivă, își are explicația sa foarte importantă, care se vede i-a scăpat dlui Goldiș. Interesul Vaticanului este, ca averile ex-patronale să iese cât mai greu din posesiunea Bisericii catolice, spre a le folosi pentru scopurile ei. Și deoarece ce formula «desființarea legală» din Legea Cultelor, nu-i da siguranță suficientă, întru cât Statul-*proprietar* o poate interpreta în senz favorabil lui, a găsit util să adauge în concordat și atributul «*canonică*».

Ce însemnează aceasta după *doctrina catolică*?

Codex juris canonici are următoarele norme, relativ la

¹ Vezi broșura: *Concordatul*, pagina 26 și 28.

constituirea și stingerea persoanelor juridice:

Can. 100 § 2: Persona moralis collegialis constituti non potest, nisi ex tribus saltem personis physicis. § 3. Personae morales sive collegiales sive non collegiales minoribus aequiparantur.

Can. 102 § 1: Persona moralis natura sua perpetua est; exstinguitur tamen si a legitima auctoritate supprimatur, vel si per centum annorum spatium esse desierit. § 2. Si vel unum ex personae moralis collegialis membris supersit, ius omnium in illud recidit.¹

Așadară, pentru constituirea unei persoane juridice, e nevoie de 3 membri [tres faciunt collegium]. Aceasta numai în principiu, căci vedem,

¹ Vezi Pietro Card. Gasparri, *Codex iuris canonici*. Roma 1919, pag. 23—24.

cum ea poate exista în realitate și numai cu un singur membru, care concentrează în persoana lui toate drepturile. Dar Codexul nu se mulțumește nici cu atâta. El declară, că după natura lor, persoanele juridice bisericești au o durată perpetuă. Stingerea lor nu poate urma decât: a) din motive *juridice* [prin suprimare de către autoritatea bisericească] și b) din motive *naturale* [prin pierderea bazei de existență, cum ar fi d. p. moartea tuturor membrilor].¹

Dar nici în ipoteza „motivelor naturale“ nu urmează îndată încetarea *juridică* a persoanei morale. Motivul «natural» [adecă moartea tuturor membrilor] trebuie să perziste

¹ Cf. Dr. N. Hilling, Die allgemeinen Normen des Codex iuris canonici. Freiburg i. Br. 1926, p. 112.

timp de 100 ani, ca să se producă efectul încetării existenței juridice.¹ Prin urmare, persoana juridică, chiar dacă nu mai are nici un membru, continuă să-și mențină ființa, în mod ideal, încă un veac întreg.²

*

Aceasta este teoria oficială a Vaticanului. În spiritul ei, nu se va produce *nici odată* desființarea «*canonică*» a vreunei parohii din cele foste *patronate*, căci vigilența catolică se va îngriji, ca totdeauna să se găsească în acele locuri măcar un credincios, chiar dacă el ar trebui inventat.

Și aceasta cu scopul nemărturisit, ca averile patronate să nu poată reîntra în patrimoniul Statului, ci să rămână

¹ *idem*, *ibidem* p. 112.

² Dr. A. Koeniger, *Katholisches Kirchenrecht*. Freiburg i. Br. 1926, pag. 93.

perpetuu în posesiunea Bisericii catolice.

Iată tâlcul rafinat al cuvântului „canonic“, strecurat cu nebănuită măiestrie în textul Concordatului.

Dar în acelaș timp prin legarea atributului „canonică“ de „legală“, se mai creiază inconștient și o contradicție de drept, cu neputință de înlăturat. Anume, câtă vreme Concordatul pretinde pentru revenirea averilor în mâna *Statului*, ca parohia să se desființeze „canonic și legal“ [observați ordinea!], pe atunci Legea Cultelor [art. 39 lit. d], o condiționează numai de desființarea „legală“. Care-i pentru Stat „calea legală“? Evident, cea indicată în *Legea persoanelor juridice*. Or, aceasta declară în mod categoric la art. 53 că personalitatea juridică, se pierde

de plin drept, când numărul asociaților va fi scăzut sub limita fixată de statute sau de *lege*". Această limită este stabilită de art. 32 la „*cel puțin 20 membri*".

Deci, pe când „*canonic*“-ul cere numai un membru sau niciunul timp de 100 ani, pe atuncia „*legal*“-ul prevede cel puțin 20 membri pentru păstrarea calității de persoană morală și în consecință și pentru menținerea patrimoniului. Iată conflictul! El se va transpune cu siguranță și în practică, dacă Statul va avea curajul să-și aplice legile și va decreta pierdută personalitatea juridică a acelor parohii *ex-patronate*, cari nu mai au 20 credincioși. Aceasta firește nu implică și desființarea parohiei ca atare, care poate fi menținută mai departe de Bi-

serică, ci înseamnă pur și simplu, că ea pierde *patrimoniul* ce i-l constituise Statul din averile lui.

E de altfel singura cale pentru repararea marei greșeli, făcută în Legea Cultelor și consfințită prin Concordat, de a se fi lăsat, fără nici o restricție, în posesiunea Bisericii catolice, *enorme averi de Stat*. Pe când toate interesele naționale cereau, ca ele să fie revizuite și atribuite *Bisericii ortodoxe*, strivită de sărăcie, în toate acele cazuri, unde parohiile patronate se dovedeau a fi fost îndrăznețe infiltrațiuni de *maghiarizare* și de *catolicizare* a poporului românesc.¹

¹ A se vedea expunerile elocvente din cele două discursuri strălucite, apărute în broșură, rostite de I. P. S. Sa Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan în senat cu ocazia legii Cultelor și a ratificării Concordatului.

IX

Personalitatea juridică

Una din chestiunile cele mai grele și mai controversate, în legătură cu regimul Cultului catolic, este aceea a *personalității juridice*. După discuții și tratative lungi, s'a ajuns în sfârșit la o soluție, care dacă nu este cea mai perfectă, poate fi socotită, din punct de vedere de Stat, cel puțin ca mulțumitoare. Ea a fost cuprinsă, de art. 11 al legii Cultelor, în următoarea formulă:

„*Organizațiile Cultelor istorice, create și reprezentate în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzute în Statute [comunitățile, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitlurile, episcopiile, arhiepisco-*

piile, mitropoliile etc.], *sunt persoane juridice*“.

Această redacție s'a impus, în cele din urmă, prin invocarea art. 27 din legea de organizare a Bisericii *ortodoxe*, unde se enumără precis — fără „etc.“ din legea Cultelor — părțile constitutive, cari dobândesc personalitate juridică [expresiunea „*Biserica întreagă*“ a fost înlocuită, pe cale de lege, cu „*Patriarhia română*“].

Intru cât personalitatea juridică li s'a acordat *prin lege*, ea are caracter de *drept public*, în opoziție cu cea de *drept privat*, care se obține dela *Tribunale*.

Totuș, în *Concordat Vaticanul* a reușit să introducă o soluție nu numai mai largă, dar și contrară celei din *Legea Cultelor*. Iată textul art. IX.:

„Statul recunoaște *Bisericii catolice*, reprezentin-

tată prin autoritățile sale ierarhice legitime, personalitatea juridică, în conformitate cu dreptul comun al țării.

În consecință, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitlurile, starostiile, abațiile, episcopiile, mitropoliile și celelalte organizațiuni legal și canonic constituite, sunt persoane juridice și deplina proprietate a bunurilor lor, de ori ce natură ar fi, e garantată de Stat, conform Constituțiunei Regatului, Bisericii catolice, reprezentată prin autoritățile sale ierarhice legitime“.

O paralelă între cele două redacțiuni ne arată:

a) că *numărul* persoanelor juridice din Legea Cultelor a fost sporit cu «starostiile, aba-

țiile și celelalte organizațiuni legal și canonic constituite“, frază în care pot fi încadrate toate, *dar absolut toate* instituțiunile și așezămintele catolice. Din acest punct de vedere, Bisericii latine i se creiază un privilegiu față de Biserica ortodoxă.

b) că împotriva concepției de Stat, decretată în Legea Cultelor, i se recunoaște personalitatea juridică însăși *Bisericii catolice* și nu numai părților ei constitutive.

Și aici constatăm o privilegiere față de Biserica ortodoxă, care a fost nevoită să suporte chiar o modificare a legii sale de organizare, cum am arătat mai sus.

c) că în fine, prin Concordat Statul se angajează să garanteze *Bisericii catolice* deplina proprietate a bunurilor

sale, și încă în conformitate cu prevederile *Constituției*.

Toate trei dispozițiile sunt în directă contrazicere nu numai cu legea pentru regimul general al Cultelor, dar în acelaș timp și cu principiile generale ale politicii religioase de Stat.

Prin faimoasa lui iscusință diplomatică, de care a dat dovadă și de astădată, *Vaticanul* a atras pe reprezentanții Statului nostru în sferele unor astfel de formule savante, prin cari a izbutit să asigure Bisericii catolice, *cea mai privilegiată situație juridică și economică din România*.

Starea legală a celorlalte Culte, în frunte cu Biserica ortodoxă, rămâne departe în urma celei *catolice*.

Explicațiunile postume ce ni s'au dat, în legătură cu concesiunile grave cuprinse în

acest articol, care va deveni celebru prin complicațiunile cele va provoca, nu sunt de natură să risipească tulburarea adâncă, semănată în atâtea conștiințe românești luminate.¹

*

Cari sunt în schimb avantajile reale, ce se zice că decurg din convențiunea aceasta pe seama *Statului* nostru?

Se subliniază în primul rând unul foarte straniu, cu pretenția de a-i da o excepțională importanță politică: *încetarea convulsiunilor minoritare, prin faptul consfințirii hotarelor noastre de către Vatican.*

Cum așa? Iată cum. Statul nostru are un milion și jumătate de cetățeni *catolici*,

¹ Problema personalității juridice a Bisericii, o voi examina mai pe larg într'un studiu special.

cari continuă să se agite în senz iredentist. De-acum ei vor fi reduși la tăcere, deoarece Șeful lor *spiritual*, Papa dela Roma, a încheiat cu România un *Concordat*, în temeiul căruia, situația Bisericii catolice se aranjează, în formă legală și mulțumitoare, potrivit cu *nouile fruntarii* ale țării. Cu alte cuvinte, Sf. Scaun binevoiește să ne recunoască granițele și prin deducție, urmează să le recunoască și supușii lui duhovnicești, cetățenii *unguri* de religie *catolică*, părăsind ori ce acțiune politică centrifugală.

Nu vom tăgădui *Vaticanului*, autoritatea *spirituală* mondială de care se bucură și care desigur poate influența sufletele și în ordinea *politică*. Din acest punct de vedere, prietenia Papalității ne poate fi utilă.

Ne întrebăm însă, dacă este normal să se atribuie *Concordatului* astfel de efecte miraculoase? Mai întâi, pentru că Vaticanul, deși constituit acum în Stat suveran, n'are cuvânt în chestiunile politice internaționale, fiindcă s'a exclus singur din *Societatea Națiunilor* prin tratatul politic recent încheiat cu Italia.¹

Al doilea, nu putem fi atât de naivi să ne imaginăm, că, în materie de *politică națională*, Ungurii noștri ar consimți să rupă firele intime ce-i leagă, printr'o tradiție milenară, de *Budapesta*, spre a se arunca

¹ Cf. art. 24. Publicat la *Devoghel*, o. c. pag. 262 Mussolini, comentând la Camera acest articol important, zice: „Cetatea Vaticanului se declară din acest moment, străină de orice chestiuni de ordin temporar, cari s'ar putea ivi între State și la orice Congrese organizate în acest scop, deci nu numai la cele extraordinare, ci și la cele ordinare, cum este *Societatea Națiunilor*, cf. *Mussolini*, *Gli accordi del Laterano*. Roma. 1929. p. 80.

fericiți în brațele *Vaticanului*,
atât de îndepărtat și mai ales
atât de *internațional*.

De altfel, dovada imediată
ne-au servit-o prin protestul
solemn împotriva *Concordatu-*
lui, act cu substrat eminent
politic și nu religios, căci i s'au
asociat și maghiarii *protestanți*.

Iată indicațiuni cari ne de-
monstrează, că solidarizarea
catolicilor minoritari cu Sfântul
Scaun, scontată cu atâta sigu-
ranță, nu este altceva decât o
greșită și primejdioasă iluzie
politică.

Ca partizani ai doctrinei
realiste, preferăm să ne bizuim
tot pe credința mai solidă, că
siguranța hotarelor noastre po-
litice, rezidă exclusiv în forța
națională *armată* și în menți-
nerea neștirbită a *Tratatelor*
de pace.

S'a mai relevat ca un merit,

că suntem *cea dintâi* Țară ortodoxă, care am izbutit să frângem o tradiție seculară, întrând în legături diplomatice cu *Scaunul papal*. Valoarea acestui „merit“ nu este tocmai încântătoare, probă ostilitatea opiniei publice, dar în plus afirmația nici nu este exactă, întru cât țări mai ortodoxe decât a noastră, încheiară de mult asemenea Concordate, ca d. p. *Rusia* la 1847 și *Serbia* în 1914.¹ Convenția celei din urmă, ratificată în Maiu 1915² pare că este și astăzi în vigoare.

Este în sfârșit un ultim argument, care se invocă pentru a dovedi, că semnarea Con-

¹ Cf. *R. Căndea*, Concordate. Cernăuți 1922 p. 110 și urm., apoi *Pertinax*, Le portage de Rome. 1929. p. 135 și 141.

² Cf. *G. Goyau*, L'église libre dans l'Europe libre, Paris, ed. II, 1920, pag. 107: ...en mai 1915 le gouvernement de Benoît XV ratifiât avec le cabinet serbe, ce Concordat...

cordatului profită Statului nostru. Acesta ar fi, cuprinderea catolicilor *minoritari* în aceeaș organizare bisericească cu catolicii *români*, fapt politic important, care — se zice — ar asigura influența celor din urmă și va duce cu timpul la *naționalizarea catolicismului* din România.

Perspectiva astfel zugrăvită este de sigur frumoasă, și pentru acest cuvânt am avea motive să privim cu simpatie încheierea Concordatului. Mărturisim însă, că nu prea avem încredere în realizarea ei.

Întâi, pentru că vechiul catolicism *minoritar* este incontestabil mai cult, mai rafinat și mai bine organizat, cu o conștiință națională superioară catolicismului *român*, care deci nu-l va putea domina pe celălalt.

Al doilea, concentrarea celor două rituri nu s'a îmfăptuit într'o alcătuire organică integrală, ci mai mult în ordinea *economică*, administrând în comun „*Patrimoniul sacru*“ și „*Fondul religionar și de studii*“. Aceste averi însă, cu greu vor fi puse în serviciul unei politice *naționale*, fiindcă destinația lor precisă este să susțină și să întărească *catolicismul papal* obiectiv, care mai curând *unește*, decât să divizeze cele două rituri.

Atunci, ne întrebăm la ce se reduce valoarea Concordatului și cui profită încheierea lui?

Răspunsul, l-am putea descoperi în următoarea confesiune oficială a organului *Mitropoliei* din Blaj:

„Prin această convențiune de ordin internațional, catolicismul câștigă un nou

temeiu de siguranță pentru existența și activitatea sa din România, iar Biserica noastră particulară, română-unită, se readuce, și pe calea unei legi a Țării, în comunitatea de interese a Bisericii romane, de care voia s'o despartă cunoscuta dispoziție din art. 21 al legii Cultelor, care o prezintă drept un cult deosebit de celelalte culte catolice din Țară".¹

Așadară e limpede. Concordatul asigură: *expansiunea Catolicismului și internaționalizarea unei Biserici*, pe care Constituția noastră o decretase instituție națională.

In paguba cui? Evident, în a celeilalte părți contractante, care din nefericire este *Statul național ortodox*.

¹ Apărută în ziarul «Unirea» din Blaj Nr. dela 1 Iunie 1929.

Dacă subtile considerente politice, mai presus de comprehensiunea noastră, au determinat pe exponenții Statului să consimtă la încheierea acestei convențiuni, *Biserica ortodoxă*, în conștiința ei de păstrătoare consacrată a *tezaurului sufletesc* al neamului nostru, regretă de a nu-i putea face o asemenea onoare.

Consecventă cu tot trecutul său de aprigă luptă și de nobile sbuciumări, *Biserica ortodoxă* își simte datoria imperioasă de a se menține fără șovăire pe înălțimile curate ale *unității noastre sufletești integrale* stăpânită de acel puternic sentiment istoric, că numai prezența ei neștirbită poate garanta tăria Statului și strălucirea neamului românesc.

Iulie 1929.

Appendice.

Tocmai pe când făceam revizia acestei lucrări, îmi sosește — cu întârziere — textul Concordatului încheiat de Vatican cu *Prusia* la 14 Iunie 1929. Pentru complectarea paralelei între Concordatul *românesc* și cele *străine*, socotesc folositor să examinez pe scurt și Concordatul *prustan*.

Țin să spun în prealabil, că noua Constituție a Republicii germane, declarând în art. 137 că nu mai există Biserică de Stat, acordă cultelor *autonomia* administrativă. Ocuparea funcțiilor bisericești se face fără participarea Statului.¹

În ciuda acestor principii constituționale, Statele singuratice ale *Reich*-ului, și-au rezervat o serie de

¹ Vezi Constituția în lucrarea: *Constituția României* publicată de institutul social român. București. 1922, pag. 429 și urm. și Dr. K. *Israël*, *Geschichte des Reichskirchenrechts*. Berlin, 1922, p. 61.

drepturi importante, cari slăbesc mult autonomia bisericească.¹

Iată cazul *Prusiei*.

Iniințarea de noi *Eparhii* sau schimbarea întinderii lor nu se poate face, după art. 2. punct 9 al Concordatului, decât în baza unui acord suplimentar între Biserică și Stat.

De asemenea înființarea sau transformarea *posturilor* rămâne rezervate Bisericii numai în cazul, că nu solicită subvenție de Stat, altfel — zice art. 3 din Concordat — ele trebuie să se facă potrivit directivelor, ce vor fi stabilite de Stat în acord cu Episcopii diecezani.

Alegerea Episcopilor, în deosebire de practica generală catolică, este atribuită *Capitlurilor*, pe baza unei candidări de 3 persoane, desemnate de Sfântul Scaun. Confirmarea însă nu poate urma, decât după ce Guvernul va declara, că n'are obiecțiuni politice (art. 6). Cele mai însemnate dispozițiuni le cuprind art. 9 și 10. În temeiul lor, *nimeni* nu poate ocupa vr'o demnitate sau funcțiune în Biserică, începând dela Mitropolit și până la preotul de parohie, decât dacă împlinește următoarele 3 condițiuni: a) cetățenia *germană*, b) di-

¹ Cf. Dr. A. Liliental, Die Staatsaufsicht über die Religionsgesellschaften, Berlin. 1925. passim.

plomă de bacalaureat, c) un studiu filosofic-teologic de cel puțin 3 ani la una din Universitățile *germane* sau la un *Seminar* episcopal¹.

La aceste condițiuni nu se renunță, decât în ipoteza unui acord între Stat și Biserică (art. 9 punct 2).

Biserica e obligată să comunice *Guvernului* **orice numire** cu 2 săptămâni înainte și *orice alegere* cu 2 săptămâni în urmă spre a lua cunoștință de *statul personal* al candidatului (art. 9 p. 3. și art. 10.)

Patronatul se menține și dreptul de prezentare se va exercita în baza unei instrucțiuni speciale, convenită între Stat și Episcopul diecezan (art. 11).

Dreptul de proprietate a Bisericii asupra averilor ce posedă, este asigurat prin art. 4 și 5.

În sfârșit Concordatul prin art. 4. prevede pe seama Bisericii o subvenție anuală de stat în sumă de 2 milioane optsute mii Mărci, adică 112 mil. Lei. Aceasta însă numai până la votarea legii speciale de către *Reich*, anunțată în art. 138 din Constituție, care dispune suprimarea pe viitor a oricărei subvenții din partea Statului.

¹ Noi dimpotrivă, am admis orice diplomă din *străinătate*, mulțumindu-ne cu o nostrificare dubioasă, dată și aceasta în mâna Seminarilor *minoritare*.

Din acest rezumat ne putem da seama, că și *Prusia* la rândul ei a ținut să se îngrădească cât mai bine față de *Vatican*, neîngăduind Bisericii autonomia *absolută*, înscrisă în noua Constituție.

Concordatul românesc este fără îndoială inferior și față de cel *prusian*, care trădează mai mult simț politic și mai multă orientare în diplomația papală.

Ni se pare prin urmare, că sub raportul politicii concordatelor România a semnat cel mai puțin fericit dintre acordurile similare europene.

Anexă.

Concordatul.

— Text oficial. —

ART. I. Religia Catolică Apostolică Română, de orice rit, se va practica și exercita liber și în public în tot Regatul României.

ART. II. În Regatul României Ierarhia Catolică va fi astfel constituită :

A) Pentru Ritul Grec :

Provincia Bisericească Alba-Iulia și Făgăraș.

Mitropolia : Blaj, cu patru sufraganți :

1. Oradea-mare ;
2. Lugoj ;
3. Gherla (Scaunul Episcopal și Capitolul urmează a fi transferate de comun acord între Sfântul Scaun și Guvernul Regal) ;

4. O nouă Diocesă ce urmează a fi înființată în Nord, cu Scaunul Episcopal ce urmează a fi desemnat de comun acord între Sfântul Scaun și Guvernul Regal.

Din această Diocesă vor face parte și greco-rutenii cu o administrație specială.

B) Pentru Ritul Latin:

Provincia Bisericească a Bucureștilor;

Mitropolia: București, cu patru sufragani:

1. Alba-Iulia;
2. Timișoara;
3. Satu-mare și Oradea - mare împreunate *aeque principaliter*. Prin ratificarea prezentului Concordat, încetează Administrația Apostolică, iar teritoriul Oradiei-Mari trece sub jurisdicția Episcopului actual de Satu-mare;

4. Iași. La această Diocesă se va alipi Bucovina.

Teritoriul Vechiului Regat trece dela jurisdicția Congregației de Propaganda Fide la dreptul comun.

C) Pentru Ritul Armean:

Un șef spiritual pentru toți Armenii din Regat, cu scaunul în Gherla.

Sfântul Scaun nu va proceda la nici o modificare a Ierarhiei, mai sus

stabilită, nici a circumscriptiilor Provinciilor Bisericești și a Dioceselor, fără acord prealabil cu Guvernul Român, afară de micile modificări parohiale cerute de binele sufletelor.

ART. III. Nici o parte din Regatul României nu va depinde de un Episcop al cărui Scaun s'ar găsi afară din hotarele Statului Român; deasemenea nici o Diocesă din România nu se va putea întinde dincolo de hotarele țării.

ART. IV. Comunicația directă a Episcopilor, a Clerului și poporului cu Sfântul Scaun, și vice-versa, în materie spirituală și în afaceri bisericești va fi absolut liberă.

ART. V. § 1. Aceia cari vor fi chemați a cărmui Diocesele, tot așa și Coadjutorii lor cum iure successionis, precum și șeful spiritual al Armenilor, vor trebui să fie cetățeni români, afară de excepțiile admise de comun acord de Sfântul Scaun și Guvernul Regal.

§ 2. Sfântul Scaun, înainte de numirea lor, va notifica Guvernului Regal persoana ce urmează a fi numită spre a se constata, de comun acord, dacă n'ar fi în contra ei motive de ordin politic.

ART. VI. Episcopii, înainte de a-și lua în primire Diocesele, vor de-

pune jurământul după formula ce urmează :

„Înaintea lui Dumnezeu și pe Sfintele Evanghelii, jur și promit credință Maiestății Sale Regelui României, precum și Succesorilor Săi, și, cum se cuvine unui episcop, a respecta și a face să se respecte de către supușii mei, împreună cu credința către Rege, Constituția și legile țării. Pe lângă aceasta, nu voi întreprinde nimic care să fie de natură a aduce atingere ordinii publice sau integrității Statului. Așa să-mi ajute Dumnezeu și aceste Sfinte Evanghelii“.

ART. VII. Formula rugăciunilor pentru Suveran „Domine salvum fac Regem“ se va cânta în slujbele religioase, conform normelor liturgice.

ART. VIII. Episcopii vor avea deplină libertate în exercițiul funcțiilor lor bisericești și în cărmuirea propriilor lor Diocese. Ei vor putea exercita toate drepturile și prerogativele proprii oficiului lor pastoral conform disciplinei aprobată de Biserica Catolică și vor fi liberi a da instrucțiunile religioase, morale și bisericești așa cum o cere oficiul lor sacru. În cazul când ele ar fi de un interes general și publicate de dânsii, vor fi după aceea aduse deasemenea la cunoștința Ministerului Cultelor. De ei vor depinde exclusiv ceilalți membri ai Cle-

rului Catolic în tot ce privește numirea lor și exercitarea oficiului lor sacru.

Numirea făcută va fi adusă la cunoștința Ministerului cultelor.

ART. IX. Statul recunoaște Bisericii Catolice, reprezentată prin legitimele ei autorități ierarhice, personalitatea juridică, conform dreptului comun al țării.

În consecință, Parohiile, Protopopiatele, Mănăstirile, Capitolele, Starostiile, Abațiile, Episcopii, Mitropoliile și celelalte organizații canonic și legal constituite, sunt persoane juridice, iar deplina proprietate a bunurilor lor, de orice natură ar fi ele, este garantată de către Stat, conform Constituției Regatului, Bisericii Catolice, reprezentată prin legitimele ei autorități ierarhice.

ART. X. Biserica Catolică și Membrii ei, cetățeni români, se vor bucura din partea Statului de un tratament care nu va putea fi inferior aceluia de care se bucură, după Constituție, celelalte religii ale Regatului.

Pe lângă aceasta, se înțelege că Episcopii României diocesani de Ritul grec, precum și Arhiepiscopul latin din București, vor fi senatori de drept.

ART. XI. § 1. În toate Bisericile Catedrale se va menține Capitolul canonicilor în stare juridică și patrimo-

nială în care se află actualmente, sub rezerva dispozițiilor articolului XIII. Noua Diocesă va fi prevăzută cu Capitolul său.

§ 2. Canonicii vor trebui să fie cetățeni români afară de excepțiunile admise de comun acord de către Sfântul Scaun și Guvernul Regal.

ART. XII. § 1. Episcopii vor fi liberi a înființa noi Parohii, a stabili sau a fonda Biserici filiale; însă dacă vor cere ajutorul Statului, vor trebui să procedeze în înțelegere cu Guvernul, care își va da consimțământul dacă este vorba de 400 de familii pentru orașe și 200 de familii pentru sate. În cazuri speciale, Guvernul va putea să-și dea consimțământul chiar pentru un număr inferior de familii.

§ 2. Numirea Parohilor, cari vor trebui să fie cetățeni români și să nu fi suferit vre-o condamnare prin sentință definitivă, pentru crime contra siguranței Statului, este de competența exclusivă a Episcopului. Consimțământul Guvernului se va cere în cazul când ar fi vorba de a se numi Paroh un străin, care totuși, va fi dator să dobândească ulterior calitatea de cetățean român.

ART. XIII. § 1. Se va constitui un *Patrimoniu sacru* interdiocesan cu titlurile de rentă română, cari aparțin actualmente prebendelor Episcopilor,

ale Canonicilor, ale Parohilor și ale Seminarilor teologice.

§ 2. Destinația Patrimoniului sacru este întreținerea Episcopilor și a Ordinariatelor, a Seminarilor teologice, a Canonicilor și a persoanelor în serviciile Parohiilor. În cazul când veniturile menționate la § 1, n'ar ajunge cantitatea cuvenită, conform articolului X, Statul va suplini lipsa, conform legilor în vigoare privitoare la salarizarea Clerului.

§ 3. Acest Patrimoniu sacru va fi administrat de Consiliul Episcopilor diocesani, conform statutelor întocmite de ei înșiși și aprobate de Sfântul Scaun și de Guvern.

§ 4. Acelaș Consiliu va administra veniturile rentei provenind din Fondul General Catolic de Religie și din Fondul General Catolic de Instrucție, cari se bucură deja de personalitate juridică și rămân în starea patrimonială și juridică actuală.

§ 5. Patrimoniul sacru se va bucura de personalitate juridică conform dreptului comun al țării.

ART. XIV. Proprietățile școalelor, ale instituțiilor de educație și binefacere și ale tuturor celorlalte instituțiuni pioase ale fiecărei diocese, vor fi administrate de autoritățile diocesane și atribuite aceluiași scop prevăzut și voit de fiecare Fondație aparte,

conform modalităților prevăzute de legile Statului.

ART. XV. Drepturile și îndatoririle de patronat, de orice categorie, sunt și rămân desființate fără nici o indemnizație.

Clădirile sfinte, casele parohiale cu dependențele lor și celelalte bunuri, afectate de către patron Bisericii, a) dacă sunt înscrise în cărțile funduare pe numele persoanelor juridice arătate la Art. IX, rămân în deplina lor proprietate; b) dacă sunt înscrise pe numele patronilor, rămân în posesia Bisericii pentru uzul parohiilor respective.

În cazul când Parohia ar dispărea canonic și legal, fostul patron, dacă acesta este Statul sau o instituție de Stat, va putea dispune liber de aceste bunuri; dacă acesta este un particular, clădirile și bunurile sus arătate, rămân în posesia și pentru uzul Bisericii.

ART. XVI. § 1. În fiecare Diocesisă, Seminarul pentru formarea tânărilor Cler, va fi sub dependența exclusivă a episcopului.

§ 2. Profesorii vor fi cetățeni români, afară de excepțiile admise de Sfântul Scaun și de Guvernul Regal.

§ 3. Programul de studii se va fixa de către autoritatea bisericească competentă.

§ 4. În seminarii, studiul limbii și al istoriei naționale va fi obligatoriu, conform programului stabilit de Conferința Episcopilor diocesani în înțelegere cu Ministerul competent, în măsură de a nu împiedeca studiile teologice și în așa chip ca să fie compatibil cu caracterul religios al acestor Institute; în acest scop, zisul Minister va avea cunoștință de programul menționat la paragraful precedent.

ART. XVII. § 1. Ordinele și Congregațiile religioase existente în Regat vor fi datoare să aibă pe superiorul lor și pe membrii lor cetățeni români, domiciliați în țară.

§ 2. Ordinilor și Congregațiilor religioase, ca atari, Statul le recunoaște personalitatea juridică cu condiția ca ele să îndeplinească condițiile stabilite de legile în vigoare.

§ 3. Veniturile aparținând Ordinilor și Congregațiilor religioase vor trebui distribuite conform voinței binefăcătorilor și conform naturii și scopului Institutului religios.

§ 4. Noul Ordin și Congregații religioase se vor putea stabili în România și cele cari se află actualmente aci vor putea deschide case noi numai cu încuviințarea dată în înțelegere de către Sfântul Scaun și Guvernul Român.

ART. XVIII. Biserica catolică are dreptul de a se îngriji de asistența religioasă de orice fel, pentru credincioșii ei, în armată, spitalele civile și militare, orfeline, școlile corecționale, penitenciare, ținând seamă de regulamentele instituțiilor respective.

ART. XIX. § 1. Biserica catolică are dreptul a înființa și a întreține cu propria ei cheltuială, școlile primare și secundare, cari vor fi sub dependența episcopilor respectivi și sub supravegherea și controlul Ministerului Instrucțiunii Publice.

§ 2. In aceleași condițiuni, ea va putea întreține numărul actual al școlilor normale.

§ 3. Toate școlile Ordinilor și Congregațiilor religioase sunt puse sub dependența episcopului local; în consecință, și ele se vor bucura de dreptul de a fixa limba de predare.

§ 4. Toate școlile arătate la paragraful precedent vor avea dreptul de publicitate, conform modalităților în vigoare.

ART. XX. § 1. Biserica catolică are dreptul a da instrucția religioasă elevilor catolici în toate școlile publice și particulare ale Regatului; această instrucție religioasă li se va da în limba lor maternă.

§ 2. In școlile secundare ale Statului, frecventate în majoritate de

catolici, învățământul religios se va face de către profesori catolici, preoți sau laici, numiți de comun acord de Episcopi și Ministerul Instrucțiunii Publice și salariați de guvern în conformitate cu legile în vigoare.

§ 3. În școlile primare ale Statului, frecventate în majoritate de catolici, învățământul Religiei catolice se va da de un preot desemnat de Episcop, iar în lipsă de preoți, de un laic, catolic, care va putea fi și învățătorul școlii, numai să fie recunoscut capabil de către Episcop.

§ 4. Dacă Episcopul ar informa Ministerul că profesorul de religie nu este apt, pentru motive referitoare la doctrină sau moralitate, profesorul va fi obligat să înceteze imediat învățământul și se va proceda la numirea successorului, conform §§ 2 și 3 de mai sus.

§ 5. În școlile Statului programul de învățământ religios, pentru catolici, va fi alcătuit de Episcop și comunicat Ministerului competent.

§ 6. Textele școlare vor trebui de asemenea să fie aprobate de Episcop, care va avea și dreptul de a supraveghia învățământul dat în zisele școli.

ART. XXI. Bunurile bisericesti situate în România, dar aparținând unor persoane juridice bisericesti și religioase, cari își au sediul afară din

hotarele Statului român și reciproc, vor forma obiectul unei convenții speciale.

ART. XXII. Toate dificultățile și chestiunile ce s'ar putea ivi cu privire la interpretarea prezentului Concordat vor fi rezolvite de comun acord între Sfântul Scaun și Guvern.

ART. XXIII. Prezentul Concordat va intra în vigoare îndată după schimbul ratificărilor între Sfântul Scaun și Guvernul Regal. Cele două părți contractante își rezervă facultatea de a denunța prezentul Concordat, cu un preaviz de 6 luni.

ART. XXIV. Schimbul ratificărilor va avea loc la Roma cât mai curând posibil.

Articolul adițional: În termen de două luni după ratificare, o comisiune, din care va face parte un Delegat al Sfântului Scaun și un altul al Guvernului, se va alcătui pentru a proceda, cu ajutorul unui delegat al Episcopatului, la delimitarea circumscripțiilor bisericești, precum și la verificarea bunurilor cari vor forma Patrimoniul sacru conform articolului XIII.

Drept care Plenipotențiarii susnumiți au semnat prezentul Concordat.

Făcut la Vatican, astăzi la 10 Mai 1927.

[L. S.] [ss]. **P. Card. Gasparri.**

[L. S.] [ss]. **V. Goldiș.**

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

CUPRINSUL

	Pag.
Considerațiuni generale	5
Chestiunea Eparhiilor	11
Cetățenia Clerului	24
Instituirea Clerului	27
Jurământul episcopilor	32
Regimul școlar	37
Regimul averilor	51
Averile patronale	60
Personalitatea juridică	76
Apendice	90
Anexă	94

